

การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนโคกสูง เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบหอชมวิวสำหรับชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดลพบุรี

A study of Khoksalung community identity for tower design guideline for cultural community tourism in Lopburi Province

ภคารี กิตติวัฒนาวณิช¹

Phadaree Kittiwattanawanich¹

Received: 2021-03-05

Revised: 2021-03-19

Accepted: 2021-04-27

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งพฤติกรรมรับรู้ภายในกรอบแนวคิด อัตลักษณ์ของที่ตั้งของชุมชนโคกสูง โดยการศึกษาการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน 1) การสำรวจ และวิเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนจากการศึกษาเอกสาร และ 2) ศึกษาภาคสนาม จากการสำรวจภายในชุมชนโคกสูง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โคกสูงจำนวน 7 ท่าน และทำแบบสอบถามประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโคกสูง จำนวน 50 คน โดยกำหนดองค์ประกอบโดยรวมทางกายภาพของรูปแบบแนวทางรูปแบบการออกแบบ กลุ่มเป้าหมายการศึกษา คือ ความเชื่อที่ผูกพันกับศาสนา และความเชื่อที่ผูกพันการดำรงชีวิตและทำมาหากิน แสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรม บุคคล และประเพณีต่าง ๆ ประกอบสร้างเรื่องเล่าหรือตำนานที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งชุมชนสามารถนำไปสื่อความหมายเป็นนิทรรศการในท้องถิ่น ที่ชุมชนต่างมองว่าสามารถนำไปสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักในสำคัญของวัฒนธรรมได้ สร้างความเชื่อของชุมชนและยอมรับว่าเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนได้ จากผลการศึกษา พบว่า 1) ลักษณะลวดลายควรใช้ลวดลายธรรมชาติ เช่น ลวดลายขัด ลวดลายสาน และลวดลายเรขาคณิต เช่น ตารางสี่เหลี่ยม ตารางแบบไขว้ ลวดลายโค้ง 2) ลักษณะโทนสี ควร

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

(Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi)

ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: phadaree_k@rmutt.ac.th

เป็นสีที่แสดงถึงเนื้อแท้ของสีเส้นที่ใช้ที่เกิดจากการย้อมแบบธรรมชาติ 3) ประเภทของวัสดุ เป็นวัสดุธรรมชาติที่ไม่ผ่านการปรุงแต่ง และ 4) รูปแบบอาคารควรเป็น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่กลมกลืนกับบริบทที่ตั้ง โดยมาจากเรือนฝาค้อและเรือนปั้นหยา

คำสำคัญ: ชุมชนโคกสลุง วัฒนธรรม อัตลักษณ์ การรับรู้ แนวทางการออกแบบ

Abstract

This research aims to find the cultural identity and the way of life including to cognitive behavior on the conceptual framework of Khok Salung community's identity. The collecting data method was divided into two parts; 1) the survey and data analysis of community belief culture from documentary investigation 2) fieldwork research by surveying within Khok Salung community, interviewing with 7 experts related to Khok Salung community and collecting a questionnaire of 50 people living in Khok Salung community. The enquiry focused on the relationship of beliefs with religion and life that expressed in a ritual form, people, and customs through stories or legends. Their believed that can be conveyed into the intangible assets of local exhibitions for tourism. The results suggest the following; 1) the local patterns of products should be natural pattern such as plain weaving patterns, a basket weave, geometric patterns such as squares, crossovers, and curves, 2) the tone color should represent the natural dyeing, 3) the materials should be more authentic and 4) the building style should be an architectural style in harmony with the local contexts.

Keywords: Khoksalung community, culture, identity, perception, design guidelines

บทนำ

จากชุมชนโคกสลุงเป็นชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยมีความต้องการจะจัดตั้งหอชมวิวชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยชุมชนโคกสลุงขึ้น เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมความเป็นไทยไว้ และได้ประสานความร่วมมือระหว่างคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และประชาชนในชุมชน เพื่อวิจัยและหาแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมในการออกแบบหอชมวิวชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยชุมชนโคกสลุง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกระบวนการออกแบบแบบมีส่วนร่วมดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ประวัติ การศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม

2) สัมภาษณ์วิเคราะห์พื้นที่

3) สัมภาษณ์กลุ่มย่อย ระหว่าง ผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน นักวิชาการ นักวิจัย เพื่อหาแนวทางออกแบบแนวทางการออกแบบหอชมวิวชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยชุมชนโคกสลุงเบื้องต้น

เรื่องราวชุมชนชาวไทยเบื้งโคกสลุงมีความน่าสนใจศึกษา เนื่องจากมีสิ่งสำคัญที่กระทบชุมชนในเวลาสั้นและรวดเร็วคือ การที่ชาวบ้านถูกเวนคืนที่ดินที่ได้ใช้เป็นที่ทำมาหากินมาตั้งแต่อดีต ผืนแผ่นดินที่ชาวบ้านเคยออกจากบ้านตั้งแต่เช้าตรู่ไปทำมาหากิน เด็ก ๆ เคยวิ่งเล่นอย่างสนุกสนาน ญาติพี่น้องเคยนั่งเล่น ได้พักผ่อนพูดคุยกัน ได้ถูกใช้เป็นพื้นที่สร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตอย่างฉับพลัน และด้วยการคมนาคมติดต่อสื่อสารที่สะดวกในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนมีวิถีการดำเนินวิถีชีวิตปรับเปลี่ยนไปตามกระแส (Saichompoo, 2009) ประวัติความเป็นมาของการย้ายถิ่นฐานของชุมชนไทยเบื้งโคกสลุงมีร่องรอยว่าชุมชนไทยเบื้งโคกสลุงมีมาก่อนการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มานับร้อยปี จากการบอกเล่าของของคนในชุมชนมีกล่าวว่าชุมชนเคลื่อนย้ายมาจากโคราช คือสำเนียงการพูดเหน่อแบบโคราช มักลงท้ายคำพูดว่า “เบื้ง” “เด้อ” “เหว่ย” หรือ “ต๊อก” โดยเฉพาะคำว่า “เบื้ง” เป็นคำพูดที่ใช้กันเสมอ ทำให้คนเมืองกลุ่มอื่นเรียกชุมชนนี้ว่า “ไทยเบื้ง” (Lopburi Cultural Office, 2016) นอกจากนั้นยังพบว่า ไทยเบื้ง หรือ ไทยโคราช เป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นที่รวมกันเป็นกลุ่มตั้งบ้านเรือนบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม อำเภอชัยบาดาล อำเภอโคกสำโรง และอำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี และยังตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายเป็นกลุ่มอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ (Phumaton, 1999) จากแนวคิดผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน มีความประสงค์จะธำรงมรดกวัฒนธรรมชาวไทยเบื้ง ที่นับวันมีแต่จะค่อย ๆ ถูกลืมเลือนไป นำมาสู่แนวคิดการสร้างหอชมวิวท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนหรือผู้สนใจภายนอกสามารถเข้าถึง และเยี่ยมชมศึกษาภายในครึ่งวัน ถึง 1 วันได้ ผู้วิจัยใช้วิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงข้อมูล และนำเรื่องราวความรู้ที่ได้ มากำหนดเป็นหัวข้อในการแสดงเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวมถึงการออกแบบอาคารหอชมวิวของท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบด้วยกัน เพื่อช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญในคุณค่าของวิถีชีวิตดั้งเดิม และได้นำกระบวนการการออกแบบแบบมีส่วนร่วมโดยชาวชุมชนร่วมเสนอความเห็นและออกแบบหอชมวิวท้องถิ่นชุมชนในแต่ละขั้นตอนให้มากที่สุด ตั้งแต่การเก็บข้อมูลชุมชน การสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลภาคสนามสู่การออกแบบ

ภาพที่ 1 แสดงอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเบ้งบ้านโคกสูง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สำนวนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนไทยเบ้งโคกสูง พฤติกรรมการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ภายใต้แนวความคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบภายในหอชมวิวชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยเบ้ง ที่บ้านโคกสูง หมู่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

กรอบแนวคิดการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม

ออกแบบหอชมวิวชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยเบ้งมีจุดประสงค์หลัก คือ การสร้างให้เกิดความร่วมมือกันในการทำงานระหว่างชุมชนกับภาคการศึกษา โดยใช้ออกแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ทั้งยังหวังว่าระหว่างกระบวนการทำงานร่วมกันนั้น คนภายในชุมชนจะได้เห็นถึงคุณค่าและเกิดความรู้สึกหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ จากการทบทวนวรรณกรรม เรื่องการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนโคกสูงเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบหอชมวิว ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทย พื้นที่ศึกษา โคกสูง จังหวัดลพบุรี ได้นำมาสรุปกรอบแนวคิดการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งแบ่งกระบวนการตามหลักเกณฑ์พื้นฐานสี่ประการ เกี่ยวข้องกันและพัฒนาต่อเนื่องกันเป็นวงจร ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ (1) แผนการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วให้ดีขึ้น (2) ปฏิบัติการตามแผนนำแผนไปใช้ปฏิบัติ (3) สังเกตผลการปฏิบัติ และ (4) สะท้อนผลการปฏิบัติเป็นพื้นฐานของการวางแผนต่อไปอย่างต่อเนื่องตลอดวงจร (Panyapinyophon, 2006)

วิธีการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวไทยเบ้ง บ้านโคกสูง อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ปัจจัยและกระบวนการของชุมชนในการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของชุมชน และพฤติกรรมการรับรู้และแนวความคิดทฤษฎีอัตลักษณ์ถิ่นที่

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (field study) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบการสัมภาษณ์ แกนนำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรื้อฟื้นและแสดงออกทางด้านอัตลักษณ์ชุมชน ตลอดจนข้อมูลต่างๆที่เป็นประโยชน์ เป็นแนวทางในการประเมินศักยภาพชุมชน เช่น บทบาทผู้นำในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงข้อจำกัดทางชุมชนในการพัฒนาตนเอง ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ได้จากการให้การสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนความรู้จากผู้มีประสบการณ์จริง โดยข้อมูลที่ได้นักกลับไปให้ผู้อาวุโสได้ตรวจสอบอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามในชุมชนไทยเบ็ญโคกสูง เพื่อทราบถึงพฤติกรรมรับรู้ภายใต้กรอบแนวความคิด จำนวน 50 ชุด

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายสรุปผลการวิจัยเป็นแนวทางการออกแบบหอชมวิชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทย

กระบวนการออกแบบนี้ ช่วยกระตุ้นให้ชาวชุมชนส่วนใหญ่ที่อาจจะยังไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นที่มีอยู่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการออกแบบด้วย โดยเชื่อว่าการนำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ และให้ทุกคนได้นำเสนอความคิดเห็น จะเพิ่มความรู้สึกว่าตนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้ อันนำมาซึ่งความหวงแหนวัฒนธรรมชุมชนต่อไป (Sanoff, 2000)

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกหล่อหลอมให้เกิดขึ้นมา และใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา (Sankham & Sirachaiyanan, 2017) ซึ่งจะมีวัฒนธรรมสังคมอื่น ๆ เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น เอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชน มีความโดดเด่นหรือแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณี (Malahom, 2012) แบ่งเป็น

1) อัตลักษณ์ (identity) หมายถึง ลักษณะบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะตัว มีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ (Fuengfusakul, 2003)

2) สถานที่ (place) (Cox, 1968) กล่าวว่า มนุษย์กับการเข้าไปใช้สอยในอาคาร หรือสถาปัตยกรรมนั้นๆ ความรู้สึกต่อเรื่อง เกี่ยวพัน กับสถานที่ที่เป็นเรื่องที่จำเป็นต่อสิ่งจูงใจ ประสบการณ์ และความสามารถของแต่ละคน ต่อการเชื่อมโยงแนวความคิดเข้ากับงานสถาปัตยกรรม (Relph, 1980)

อัตลักษณ์สถานที่ (place identity) หมายถึง สถานที่ และสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ เพื่อหาคุณลักษณะที่แท้จริงของสถานที่ และเป็นกรอบทฤษฎีเพื่อทดสอบลักษณะความสัมพันธ์ 3 ประการ (Meakon & Bejarananda, 2013) ได้แก่

1) ลักษณะทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ องค์ประกอบทางโครงสร้างด้านกายภาพที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของสถานที่ เสมือนเป็นรากเหง้า (DNA) ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ มีรูปแบบปรากฏเด่นชัดภายในชุมชน เช่น สภาพภูมิทัศน์ แหล่งประวัติศาสตร์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร และสิ่งปลูกสร้าง

2) ระบบกิจกรรมบนพื้นที่ หมายถึง การปฏิบัติที่ชุมชนให้ความสำคัญ และซึ่งบ่งบอกได้ถึง การประกอบกิจกรรมที่ชัดเจนของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ที่เริ่มจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ กิจกรรมไปสู่ประเภทกิจกรรม กระทำในรายวัน และฤดูกาล ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกายภาพในการรองรับกิจกรรมนั้น ๆ

3) สัญลักษณ์ของสถานที่ หมายถึง ความสามารถในการรับรู้อย่างแท้จริง เพื่อใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ การอ้างอิงถึงสถานที่นั้น ๆ และอธิบายลักษณะของสถานที่ได้ถูกต้อง

ผลการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 อัตลักษณ์ชุมชน ผลวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมชุมชนไทย เบ็ญโคกสูงพบ อัตลักษณ์ชุมชนที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการเข้าไปใช้สอยในอาคาร หรือสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในกลุ่มบ้านเรือนในลักษณะทั่วไปคล้ายเรือนไทยภาคกลาง คือ เป็นบ้านใต้ถุนสูง เสาไม้เต็ง นิยมสร้างตามแนวตะวัน ซึ่งการใช้วัสดุ และลักษณะการใช้งานของตัวอาคารสามารถจัดกลุ่มได้ ดังนี้

1) กลุ่มอาคารเรือนฝาค้อ

บ้านไต่หันไปทางตะวันออกหรือทิศเหนือ ไม่ทำบันไดหันไปทางทิศตะวันตกเพราะถือว่าไม่ดี หลังคาทรงสูงคล้ายเรือนไทยมุงด้วยแฝก มีกั้นลม มีจั่ว มีกันสาด มีหน้าต่าง ด้านละ 1 บาน มีประตูห้องนอน 1 ประตู ลักษณะประตูจะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เปิดเข้าไปมี 2 บาน เหมือนประตูโบสถ์ การต่อไม้ใช้วิธีการเจาะฝักันด้วยใบค้อใช้ไม้ไผ่ประกบใบค้อทั้งสองด้าน จึง เรียกว่าเรือนฝาค้อ พื้นปูกระเบื้อง นิยมให้มีระเบียงด้านหน้า มีนอกชานและครัวต่อ จากนอกชาน บันไดทำด้วยไม้ไผ่ ฝาค้อ คือ ฝาที่มาจากใบค้อประกบด้วยไม้ไผ่ ใบค้อจะมีลักษณะคล้ายปาล์ม หรือหมาก โดยต้นค้อพบได้บริเวณริมแม่น้ำป่าสัก ชาวไทยเบ็ญโคกสูงมักตัดใบค้อมาจากทุ่งมะนาวหวานและทำตัดลานระแนง พื้นของเรือนฝาค้อ ทำมาจากไม้ไผ่เหลาให้แบน แต่ละอันกว้าง 1-2 นิ้ว ความยาวขึ้นอยู่กับขนาดของบ้าน นำมาผูกติดกันด้วยหวายหรือเครื่องกะดิลิง ให้เป็นแผงเท่ากับความกว้างของเรือน แล้วนำมาปูเป็นพื้นเรือนฝาค้อ

2) กลุ่มอาคารเรือนปั้นหยา

ลักษณะเรือนปั้นหยาที่โคกสูง คล้ายกับเรือนปั้นหยาทั่วไป คือ ตัวบ้านทำจากไม้จริงทั้งหมด ใต้ถุนสูง เสานิยมใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้แดง ไม้เกด ไม้มะค่า พื้นจะปูด้วยไม้กระดาน มักมีหน้าต่าง ด้านละ 1 บาน บางหลังยังมุงด้วยหลังคาแฝก บางหลังมุงด้วยหลังคาสังกะสี ไม่มีกั้นลม ไม่มีจั่วด้านนอก มีจั่วด้านใน ส่วนของหลังคาถ้ามองจากด้านบนลงมาจะดูเหมือนคลุมทุกด้าน การทำลักษณะนี้เพื่อเป็นกันสาดปูพื้นด้วยไม้กระดานแผ่นใหญ่และหนา กันผาด้วยไม้กระดานแผ่นใหญ่ เริ่มใช้ตะปูในการต่อหรือตีฝา นิยมกันเฉพาะห้องนอน มีนอกชานต่อออกไปจากกระเบื้อง นอกชานไม่มุงหลังคา มีครัวต่อจากนอกชาน บันไดทำจากไม้เนื้อแข็ง ใต้ถุนบ้านนิยมทำคอกวัวควาย

3) กลุ่มอาคารไม้

อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารเดี่ยว ไม้ 2 ชั้น และไม้ที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้มะค่า ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้ยาง โดยหน้ากว้างของห้อง อยู่ที่ประมาณ 4 เมตร ลึกตั้งแต่ 6-15 เมตร แล้วแต่ ความยาวของที่ดิน บริเวณช่องลม ซึ่งลวดลายไม้แต่ละบ้านแตกต่างกัน

นอกจากนี้ผลจากการศึกษาในขั้นตอนแรกนี้ ทำให้ทราบถึงความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา คือศาสนสถาน พบว่ามีรูปแบบอุโบสถไทยผสมจีน รูปแบบหอรระฆัง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นจากการทบทวนข้อมูลในขั้นตอนนี้ ได้แก่ (1) ประเภทลวดลาย (2) ลักษณะโหนด (3) วัสดุที่ใช้ และ (4) รูปแบบของสถาปัตยกรรม เพื่อนำไปสู่การออกแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ และขั้นตอนการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงกระบวนการซึ่งได้มาซึ่ง 4 ปัจจัย

Keyword (คำสำคัญ)	action (การตีความ)	Theory (ทฤษฎี)	Transform (แปลง)	Implement (การนำไปใช้)
ประเภทลวดลาย - ช่องลม หน้าต่าง - ลายกระเบื้องพื้น - เครื่องจักสาน - ฝาผนัง	* การมีปฏิสัมพันธ์ * การเชื่อมโยง	- องค์ประกอบศิลป์	- ทิศนาค - สัญลักษณ์ - รูปทรง	- ป้าย - พาสาด
ลักษณะโหนด - ผ้าทอวัฒนธรรมการแต่งกาย - สัตว์ธรรมชาติ	การเคลื่อนไหว การมีปฏิสัมพันธ์ * การเชื่อมโยง	- องค์ประกอบศิลป์	- ทิศนาค	- บรรยากาศและสี
วัสดุที่ใช้ - เครื่องจักสาน - หม้อ ภาชนะที่ทำจากดิน	* หนักแน่นมั่นคง การเคลื่อนไหว	- องค์ประกอบศิลป์	- ทิศนาค	- บรรยากาศและสี
รูปแบบของสถาปัตยกรรม - รูปแบบเรือนฝาฉ้อ - รูปแบบเรือนหน้าจั่ว - รูปแบบอุโบสถ - รูปแบบอุโบสถ - รูปแบบหอรระฆัง	เอกลักษณ์ จุดเด่น	- ความต้องการ - แนวความคิดตามทฤษฎีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล - องค์ประกอบศิลป์ - การออกแบบมีส่วนร่วม	- พื้นที่ใช้สอย	- ออกแบบ

ตารางที่ 2 แสดงผลวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพ	ผลการวิเคราะห์
1. ประเภทลวดลาย	จากภาพถ่าย ซึ่งพบในองค์ประกอบของสถาปัตยกรรม คือ ช่องลม หน้าต่าง พบลวดลายที่เกิดจากเส้นตรง เส้นนอน เส้นโค้ง เส้นอิสระ ที่ผสมผสานกันเป็นลวดลายต่าง ๆ การดัดลวดลายมาประกอบกันเป็นตารางแบบแนวนอน แบบตารางไขว้ เป็นลวดลายต่างๆ ได้แก่ ตารางสี่เหลี่ยม ลายดอกไม้ ลายขัดลายบนพื้นกระเบื้อง ลายสาน
2. ลักษณะโทนสี	จากภาพถ่ายพบสีธรรมชาติของวัสดุ ได้แก่ สีผนังปูนฉาบคล้ายสีซีเมนต์ สีไม้จริง และกลุ่มสีธรรมชาติจากเส้นด้าย และวัฒนธรรมการแต่งกาย กลุ่มสีดังนี้ สีชมพู สีส้ม สีม่วง สีน้ำตาล เป็นกลุ่มสีที่สดใสเป็นเอกลักษณ์
3. วัสดุที่ใช้	จากภาพถ่ายพบวัสดุที่มีความสัมพันธ์กับสีและลวดลาย ได้แก่ ผนังไม้ไผ่ ลายเครื่องจักรสาน และวัสดุของใช้ภายในบ้านที่ทำจากดินเผา เป็นวัสดุที่แสดงถึงเนื้อแท้ของวัสดุ
4. รูปแบบของสถาปัตยกรรม	จากภาพถ่ายพบรูปแบบอาคารที่มีความหลากหลายได้แก่ รูปแบบเรือนผ้าก่อ รูปแบบเรือนหน้าจั่ว รูปแบบอุโบสถ ไทย จีน รูปแบบหอรบั้ง ที่มีการประยุกต์เข้ากับรูปแบบอาคารบ้านเรือนในอดีต

ที่มา: ปรับปรุงข้อมูลจาก Lopburi culture Office (2016)

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ เกี่ยวกับ วิถีชีวิตชุมชนจากคำบอกเล่าของคนในชุมชน ผู้ที่ให้ข้อมูลเรื่องการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนไทยเบ็ญจโคกสูง ส่วนใหญ่ได้จาก พระครูธรรมธรรณวย ตันติปาโล อายุ 58 ปี เจ้าอาวาสวัดโคกสำราญ คุณประทีป อ่อนสรวง อายุ 54 ปี เป็นหนึ่งผู้ร่วมริเริ่มฟื้นฟู วัฒนธรรมและก่อตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญจโคกสูง คุณพะยอม อ่อนสรวง อายุ 50 ปี ผู้สนใจศึกษา วัฒนธรรมพื้นบ้านโคกสูง อาจารย์สุรัชย์ เสือสูงเนิน อายุ 57 ปี นักวิชาการที่ศึกษาด้านวัฒนธรรมโคกสูง คุณยายละมุล พูนเหล่า อายุ 83 ปี คุณลุงยุทธ เอื้อสรวง อายุ 67 ปี และป้าราย เอื้อสรวง อายุ 65 ปี การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนชาวไทยเบ็ญจโคกสูงจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญแก่คนทั่วไปที่จะได้รับรู้วิถีการดำเนินชีวิต สังคม วัฒนธรรม สืบสานมาจากบรรพบุรุษที่ยังหลงเหลือ ที่กำลังจะหมดไปตามกาลเวลา

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามด้านข้อมูลการออกแบบ การทดสอบต้นแบบผลงานการออกแบบ ในส่วนนี้เป็นการทดลองออกแบบหอชมวิว เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนโคกสูง และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนโคกสูง ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และกลุ่มประชากรที่อยู่อาศัยในชุมชนโคกสูงประเมินผลงานออกแบบ มุ่งเน้นศึกษาเพื่อหาแนวทางในการออกแบบหอชมวิว เพื่อแสดงอัตลักษณ์ชุมชนและทำการทดลองออกแบบจากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบจำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนโคกสูงจำนวน 7 ท่าน และกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนจำนวน 50 คนประเมินผลงานออกแบบในความเป็นไปได้ในแง่ การสื่อสาร การออกแบบ และการนำไปใช้ เพื่อหาข้อบกพร่องและข้อเสนอแนะ จากผลการวิจัยสามารถสรุป ออกมาเป็นรูปแบบผลงานการออกแบบอาคารหอชมวิวชุมชน โคกสูงโดยใช้อัตลักษณ์ของชุมชนสื่อออกมาในรูปแบบอาคาร 1 อาคารตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบหอชมวิวและนำผลการประเมินนั้นมาใช้เป็นทิศทางพัฒนาผลงานออกแบบหอชมวิว เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนโคกสูงต่อไป

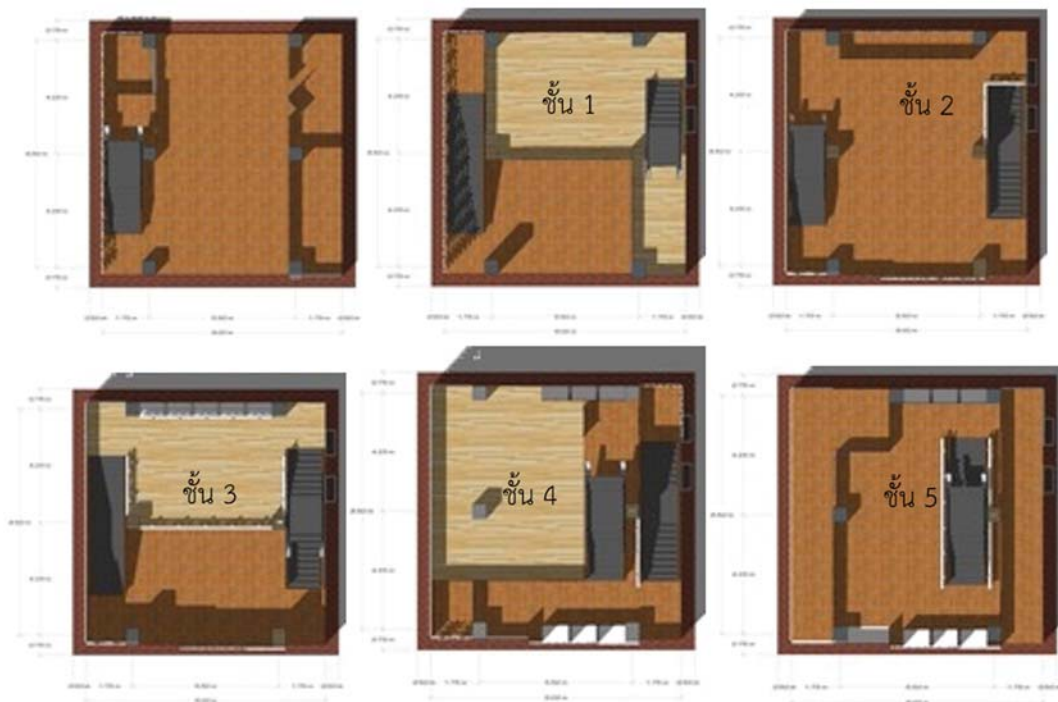
ขั้นตอนที่ 4 สังเคราะห์แนวทางการออกแบบหอชมวิวชุมชนท่องเที่ยวที่ตอบสนองการรับรู้เชิงวัฒนธรรม ความต้องการด้านการออกแบบพื้นที่ที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนวัฒนธรรม สามารถแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

- 1) ตำแหน่งของพื้นที่ที่เหมาะสม คือ พื้นที่ส่วนกลาง พื้นที่ส่วนตัว พื้นที่การเรียนรู้ร่วมพื้นที่ที่สามารถปรับเปลี่ยน รับรู้ เพื่อตอบสนองต่อกิจกรรม
- 2) สภาพแวดล้อมที่มีการเชื่อมบรรยากาศภายนอก และภายในอาคาร
- 3) สภาพแวดล้อมการกระตุ้นการรับรู้ เพอร์นิเจอร์ และการตกแต่งภายในที่เหมาะสมกับพื้นที่ใช้งานแต่ละส่วน เช่น สี วัสดุ แสง ที่ส่งเสริมอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้งาน

- A: อาคารพิพิธภัณฑ์ชุมชนไทยเบิ้งจำลอง
- B: อาคารอเนกประสงค์ หอประชุม
- C: อาคารร้านค้า ขายของฝาก
- D: อาคารอเนกประสงค์ เกือบของ
- E: ลานจัดงาน
- F: ห้องน้ำ
- G: พื้นที่ก่อสร้างหอชมวิว

ภาพที่ 2 แสดงแผนผังบริเวณที่ตั้งหอชมวิวไทยเบิ้งบ้านโคกสูง

ภาพที่ 3 แสดงผังการจัดวางของพื้นที่แต่ละชั้นของหอชมวิวไทยเบ้งบ้านโคกสูง

จากภาพที่ 3 แสดงผังการจัดวางของพื้นที่แต่ละชั้นของหอชมวิวไทยเบ้งบ้านโคกสูง เพื่อกระตุ้นการรับรู้เชิงอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของบริบทที่ตั้ง โดยสามารถแบ่งเป็น 5 ชั้น ดังนี้

พื้นที่ชั้น 1 โถงต้อนรับได้นำกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรม รูปแบบเรือนผ้าคำ รูปแบบหอร่องทางด้านศาสนา ในรูปแบบของลายของราวระเปียง และลวดลายช่องลม หน้าต่างของอุโบสถ มาประยุกต์ใช้เป็นฟาซาด (facade) หน้าตาและพื้นผิวอาคาร ชั้นส่วนสำคัญของงานออกแบบสถาปัตยกรรมหอชมวิว ดังภาพที่ 4

พื้นที่ชั้น 2 และชั้นลอย เป็นส่วนพื้นที่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ และการให้ความรู้ถึงสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรม รูปแบบราวระเปียงหอร่องดัดแปลงเป็นราวอาคารเอกลักษณ์ของหอชมวิว ทั้งอาคาร และวัสดุลวดลายที่ใช้จากความสัมพันธ์ของสี และลวดลายเครื่องจักสานมาใช้ในการทำแผงโชว์นิทรรศการ ดังภาพที่ 4

ด้านหน้า

ด้านหลัง

ด้านข้าง

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะทางกายภาพการออกแบบภายนอกหอชมวิไทยเบ้งบ้านโคกสูง

ชั้น 1 โถง และส่วนต้อนรับต้อนรับ

ชั้น 1 ส่วนต้อนรับต้อนรับ

ชั้น 1 ส่วนต้อนรับต้อนรับ

ชั้น 2 และชั้นลอย นิทรรศการ

ชั้น 2 และชั้นลอย นิทรรศการ

ชั้น 2 และชั้นลอย นิทรรศการ

ชั้น 3 ห้องประชุม ห้องผลิตสื่อ

ชั้น 4 หอชมวิ

ชั้น 5 คาเฟ่ชมดาว

ภาพที่ 5 แสดงภาพบรรยากาศภายในหอชมวิไทยเบ้งบ้านโคกสูง

พื้นที่ชั้น 3 ห้องประชุม และห้องผลิตสื่อ เป็นส่วนพื้นที่ส่วนทำงาน และห้องประชุม สำหรับผู้ดูแลอาคารจัดอยู่บริเวณชั้น 3 ของอาคาร เพื่อเชื่อมพื้นที่ภายในอาคารในรูปแบบพฤติกรรมของผู้ใช้อาคาร เพอร์นิเจอร์เป็นรูปแบบที่ทันสมัย และใช้ลวดลายเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นอิสระ ใช้รูปแบบของสถาปัตยกรรม ทั้งอาคาร และวัสดุลวดลายที่ใช้จากความสัมพันธ์ของสี และลวดลายเครื่องจักรสานมาใช้ในการทำแผงโชว์นิทรรศการ ดังภาพที่ 5

พื้นที่ชั้น 4 หอชมวิว ชั้นที่ 5 ดาดฟ้าชมดาว เป็นส่วนพื้นที่แบบเปิด ลักษณะเป็นพื้นที่โล่ง สามารถมองเห็นวิว ที่นี้เป็นอีกหนึ่งจุดของโคกสลุงมองเห็นจากหอชมวิวเป็นจุดขายที่มีบรรยากาศโดยรอบของชุมชน “สะพานรถไฟโคกสลุง” หรือจุดชมวิวทางรถไฟลอยน้ำ ซึ่งอยู่ที่บริเวณเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เป็นทางรถไฟที่วิ่งระหว่างสถานีโคกสลุง กับสถานีสุรนารายณ์ ตามภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แสดงการเลือกใช้วัสดุการตกแต่งเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศให้เข้ากับบริบทที่ตั้ง

นอกจากนี้ผลการประเมินผลงานออกแบบหอชมวิว เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนโคกสลุง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโคกสลุงจำนวน 7 ท่าน และจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโคกสลุง จำนวน 50 คน พบว่า ผลประเมินงานออกแบบในความเป็นไปได้ ในแง่การสื่อสาร การออกแบบ และการนำไปใช้ เพื่อหาข้อบกพร่องและข้อเสนอแนะ สามารถสรุปเป็นตารางที่ 3, 4 และ 5

ตารางที่ 3 ตารางสรุปผลการประเมินผลงานออกแบบจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับชุมชนโคกสลุง

การสื่อสารความหมายถึงชุมชนโคกสลุง	ความชัดเจน	4.3
	ความเหมาะสม	4.6
	การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี	4.6
การออกแบบ	มีองค์ประกอบชัดเจน	3.7
	มีระเบียบแบบแผน	4.4
	มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว	4.7
	มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวตามวัตถุประสงค์	4.4
	มีความเรียบง่าย	4.6
	มีคุณค่าในการจดจำ	4.7
	ความสวยงามของรูปแบบโดยรวม	4.6
การใช้งาน	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	3.9
	ความสะดวกในการนำไปใช้เป็นต้นแบบ	4
	สื่อสาร สะท้อนการรับรู้ ของผู้ใช้งาน	4.8
	ใช้งานได้ยาวนาน เหมาะกับทุกยุคทุกสมัย	4
ข้อเสนอแนะ		
1. สื่อสารความหมายถึงความเป็นชุมชนโคกสลุงได้ดี		
2. สัดส่วนดูลงตัวเป็นระเบียบ รูปแบบการจัดวางไม่ซับซ้อน สื่อสารง่ายรู้ถึงแหล่งที่มา		
3. การออกแบบดูแข็งแรง มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนกลมกลืนกับบริบทที่ตั้ง		
4. ง่ายต่อการนำไปใช้งาน เพราะสามารถนำเป็นต้นแบบใช้กับที่ต่างๆได้อาคาร สะดุดตา ดูมีเอกลักษณ์ต่างจากที่อื่น		

ตารางที่ 4 ตารางสรุปผลการประเมินผลงานออกแบบจากกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโคกสูงจำนวน 50 คน

การสื่อสารความหมายถึงชุมชนโคกสูง	ความชัดเจน	4.2
	ความเหมาะสม	4.4
	การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี	4.6
การออกแบบ	มีองค์ประกอบชัดเจน	4.2
	มีระเบียบแบบแผน	4.4
	มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว	4.4
	มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวตามวัตถุประสงค์	4.3
	มีความเรียบง่าย	4
	มีคุณค่าในการจดจำ	4.7
	ความสวยงามของรูปแบบโดยรวม	3.9
การใช้งาน	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.6
	ความสะดวกในการนำไปใช้เป็นต้นแบบ	4.2
	สื่อสาร สะท้อนการรับรู้ ของผู้ใช้งาน	4.2
	ใช้งานได้ยาวนาน เหมาะกับทุกยุคทุกสมัย	3.9
ข้อเสนอแนะ		
1. มีความสะดวกในการใช้งาน 2. ลวดลายในส่วนต่างๆ แปลกตาไม่เหมือนอาคารที่เคยใช้มาก่อน 3. สีสีนหมองไปหน่อย สีสีนน่าจะสดใสกว่านี้ 4. ดูทันสมัย แต่ดูง่าย 5. ง่ายต่อการใช้งาน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ง่ายต่อการโฆษณาน่าสนใจ จดจำง่าย		

ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลการสรุปแบบประเมินผลการออกแบบจากทั้ง 2 กลุ่ม

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับชุมชนโคกสูง จำนวน 7 ท่าน	การสื่อสาร (15)	13.5
	การออกแบบ (35)	31.1
	การใช้งาน (25)	21.3
	คะแนนรวม (75)	65.9
กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโคกสูงจำนวน 50 คน	การสื่อสาร (15)	13.2
	การออกแบบ (35)	29.4
	การใช้งาน (25)	20.8
	คะแนนรวม (75)	63.4
การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนโคกสูงเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบหอชมวิว		86.2%

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการออกแบบที่ได้จากกระบวนการวิจัย และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิและคนในชุมชนโคกสูง พบความคิดเห็นหลากหลายแง่มุม เนื่องจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโคกสูงต่างมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับชุมชนโคกสูง และระบอบที่แตกต่างกัน ยากที่จะสรุปถึงความพอดีในแต่ละส่วนของการออกแบบ การตัดสินใจค่า เป็นการตัดสินใจโดยการเปรียบเทียบสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น โดยการให้คะแนนการประเมินสิ่งที่คาดหวังระหว่างประเด็นของปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการการออกแบบหอชมวิว และประเมินความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างปัจจัยการออกแบบ กระบวนการออกแบบ และผลการออกแบบ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าผู้มีส่วนร่วมเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม บ้านโคกสูง ซึ่งเป็นหมู่บ้าน (ชุมชนไทยเบ้ง) ที่เก่าแก่ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นชุมชนที่มีแนวคิดในการอนุรักษ์ ธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เป็นชุมชนเข้มแข็งในการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนชาวไทยเบ้ง ที่ดำเนินชีวิตอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการรับรู้ด้านความงาม และความประทับใจในวิถีวัฒนธรรม ผู้เข้าร่วมสนับสนุนว่าการจัดตั้งหอชมวิวชุมชนบ้านโคกสูงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถปรับใช้ในชุมชนอื่น ๆ เป็นแนวทางไปใช้พัฒนาชุมชนของตนเอง

หอชมวิวชุมชน เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนแหล่งเรียนรู้ประจำชุมชน จัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตและพุทธศาสนา รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และพื้นที่ใช้สอยภายใน ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจากกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้น พัฒนาเป็นต้นแบบสำหรับการนำไปใช้ในอนาคต ทำให้ได้แนวทางในการออกแบบและพัฒนาต่อไปเป็นคู่มือการใช้งานอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้บุคลากรขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ สามารถเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถสื่อสาร ในเรื่องการออกแบบได้ตรงกัน ไม่ซับซ้อน โดยคำนึงถึงการใช้งานเป็นหลัก ซึ่งคาดว่าจะส่งผลถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี สร้างความน่าสนใจให้กับชุมชน และยังสามารถพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ของชุมชนได้

เอกสารอ้างอิง

- Cox, H. (1968). *The restoration of a sense of place*. Toronto: Ekistics 25.
- Fuengfusakul, A. (2003). *Attaluk.= identity : karn thopthuan trisadee lae krob naewkid*. (In Thai) [Identity = identity : review of theory and conceptual framework]. Bangkok: National Research Council of Thailand: NRCT.
- Lopburi Culture Office. (2016). *Chumchon Thai Beng Baan Khoksalung*. (In Thai) [Thai Beng community of Baan Khoksalung]. Retrieved July 21, 2019, from https://www.m-culture.go.th/lopburi/ewt_news.php?nid=391&filename=faq.

- Malahom, C. (2012). **Attaluk chumchon raktan su karn sueksa**. (In Thai) [Community identity, the foundation for education]. Retrieved July 15, 2019, from <https://www.pinu.blogspot.com/2017/11/community-identity-to-education.html>.
- Meakon, S. & Bejarananda, M. (2013). Phonkrathob karn thongthiao tor attaluk chumchon: koranee sueksa chumchon laeng thongthiao amphawa. (In Thai) [Tourism impact on community identity: case of Amphawa community]. **Academic Journal: Faculty of Architecture, Khon Kaen University**, 12(2), 1-19.
- Onsalung, P. (2007). **Phonlawat khong chumchon Thai (phakklang) chak phainai su khon nok**. (In Thai) [The dynamics of the Thai community (central region) from the insider to outsider]. Bangkok: Rajabhat University Phranakhon.
- Panyapinyophon, K. (2006). **Wijai choeng patibatkarn: neawtang samrab kru**. (In Thai) [Action research: a guide for teachers]. Bangkok: Nantaphan Printing.
- Phumaton, P. (1999). **Moradok wattanatham Thai Beng lummaenam Pasak nai khet tee dai rab phonkrathob chak karn sang Khuean Pasak**. (In Thai) [Thai culture heritage Pasak river valley in areas affected by the Pasak Dam]. Bangkok: P.A. Living.
- Relph, E. (1980). **Place and placelessness**. London: Pion.
- Saichompoo, S. (2009). **Karn thongthiao choeng niwet bon than kwam laklai tang chiwaphap lae phumpanya thongthin phuea karn pattana setthakit nai phue tee Kung Bang Kachao amphoe Phra Pradaeng changwat Samut Prakan**. (In Thai) [Development and restoration of local arts and culture of the Bang Kachao community for tourism]. Bangkok: Phranakhon Rajabhat University.
- Sankham, P. & Sirachaiyanan, E. (2017). **Karn sueksa auttaluck tang satapattayakam kong chumchon rimnum Chanthaboon pean pen naw tang kan aokbab sapabwadlom painai ranka**. (In Thai) [A study on the architectural identity of the Chanthaboon waterfront community]. **Built Environment Inquiry (BEI): Faculty of Architecture, Khon Kaen University**, 16 (1), 41-54.
- Sanoff, H. (2000). **Community participation methods in design and planning**. New York: John Wiley & Sons.